МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
статистики і економічного прогнозування
Протокол № 2 від 01.09.2025 р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з навчально-методичної роботи

_____ Каріна НЕМАШКАЛО

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань	**С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини**
Спеціальність	**С1 Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізацією С1.01 Економіка)**
Освітній рівень	**другий (магістерський) рівень**
Освітня програма	**Аналітика даних в економіці**

Статус дисципліни	**обов'язкова**
Мова викладання, навчання та оцінювання	**українська**

Розробники:
д.е.н., професор _____підписано КЕП_____ Олена РАЄВНЄВА

к.е.н., ст. дослідник _____підписано КЕП_____ Вікторія ШЛИКОВА

Завідувач кафедри статистики і економічного прогнозування _____підписано КЕП_____ Олена РАЄВНЄВА

Гарант програми _____підписано КЕП_____ Олена РАЄВНЄВА

Харків
2025

ВСТУП

Дисципліна «Методологія та технології наукових досліджень в економіці» є однією із ключових у системі підготовки магістрів, оскільки формує основу для здійснення дослідницької діяльності. Володіння сукупністю принципів і способів пошуку нового знання, дозволяє випускникам бути конкурентоспроможними на ринку праці, який все більше потребує фахівців, здатних розуміти об'єктивні закономірності предметної області, впливати на її функціонування і розвиток.

Вивчення навчальної дисципліни «Методологія та технології наукових досліджень в економіці» належить до циклу дисциплін професійної підготовки освітнього ступеня «магістр» для студентів спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізацією С1.01 Економіка)» освітньо-професійної програми «Аналітика даних в економіці» та спрямована на формування у здобувачів вищої освіти базових компетентностей щодо здатності виявляти проблемну ситуацію в практичній площині, аналізувати наявний науковий доробок (публікації) предметної області, формулювати тему, мету, предмет та об'єкт дослідження, формувати план дослідження, розробляти та обґрунтовувати систему показників, обирати методи дослідження, здійснювати аналіз та публікацію результатів, доречно та ефективно використовувати спеціальне програмне забезпечення та сервіси на різних етапах проведення дослідження.

Об'єктом навчальної дисципліни є система загальних принципів і підходів наукового пізнання, методи, технології пізнання, що пов'язані з науковою та практичною професійною діяльністю в сфері економіки.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методологія наукового дослідження конкретних проблем у сфері економіки на основі загальнонаукових і емпіричних методичних прийомів, що дає змогу досліджувати різноманітні соціально-економічні процеси.

Мета навчальної дисципліни: формування умінь та навичок постановки мети і завдань дослідження, виокремлення предметної області, обґрунтування і перевірки гіпотез; вибору та застосування теоретичних, емпіричних та евристичних методів розв'язання наукових задач; аналізу наукової літератури; опанування етики цитувань; складання списку першоджерел.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Методологія та технології наукових досліджень в економіці» є:

- ознайомлення здобувачів освіти із місцем та роллю науки у сучасному світі;
- розкриття особливостей різних рівнів наукового пізнання;
- визначення наукової проблеми та формулювання теми, об'єкту, предмету, мети та завдань дослідження в сфері економіки;
- систематизація знань про джерела наукової інформації та роботу з ними;
- сприяння розширенню професійних знань здобувачів освіти щодо застосування наукових методів в процесі проведення наукового дослідження;
- опанування здобувачами освіти підходів до роботи з сучасним

інформаційним забезпеченням науки.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	**Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти**
РН 1	ЗК2, СК9
РН 2	ЗК1, ЗК7
РН 4	ЗК2, ЗК8
РН 5	ЗК7, СК12
РН 6	ЗК1
РН 7	ЗК8, СК9
РН 8	ЗК2
РН 9	ЗК1, ЗК2
РН 10	ЗК2
РН 11	ЗК1, ЗК2, ЗК7, СК12
РН 13	ЗК7
РН 14	ЗК2, ЗК7
РН 15	СК9, СК12
РН 16	СК9, СК12
РН 17	ЗК2, СК9, СК12
РН 18	СК12

де:

РН1. Формулювати, аналізувати та синтезувати рішення науково-практичних проблем.

РН2. Розробляти, обґрунтовувати і приймати ефективні рішення з питань розвитку соціально-економічних систем та управління суб’єктами економічної діяльності.

РН4. Розробляти соціально-економічні проєкти та систему комплексних дій щодо їх реалізації з урахуванням їх цілей, очікуваних соціально-економічних наслідків, ризиків, законодавчих, ресурсних та інших обмежень.

РН5. Дотримуватися принципів академічної доброчесності.

РН6. Оцінювати результати власної роботи, демонструвати лідерські навички та уміння управляти персоналом і працювати в команді.

РН7. Обирати ефективні методи управління економічною діяльністю, обґрунтовувати пропоновані рішення на основі релевантних даних та наукових і прикладних досліджень.

РН8. Збирати, обробляти та аналізувати статистичні дані, науково-аналітичні матеріали, необхідні для вирішення комплексних економічних завдань.

РН9. Приймати ефективні рішення за невизначених умов і вимог, що

потребують застосування нових підходів, методів та інструментарію соціально-економічних досліджень.

РН10. Застосовувати сучасні інформаційні технології та спеціалізоване програмне забезпечення у соціально-економічних дослідженнях та в управлінні соціально-економічними системами.

РН11. Визначати та критично оцінювати стан та тенденції соціально-економічного розвитку, формувати та аналізувати моделі економічних систем та процесів.

РН13. Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні наслідки управлінських рішень.

РН14. Розробляти сценарії і стратегії розвитку соціально-економічних систем.

РН15. Організовувати розробку та реалізацію соціально-економічних проєктів з урахуванням інформаційного, методичного, матеріального, фінансового та кадрового забезпечення.

РН16. Застосовувати сучасні пошукові системи та системи Data mining для виявлення загальних та специфічних тенденцій розвитку економічного об’єкту/процесу в умовах цифровізації суспільства задля прийняття ефективних управлінських рішень розвитку соціально-економічних систем.

РН17. Формувати нову модель економічного розвитку організації на підставі аналізу, моделювання, оптимізації та інтелектуалізації існуючих бізнес-процесів з метою зростання її ділової активності, забезпечення невідтворюваних конкурентних переваг.

РН18. Застосувати методи макроекономічного аналізу та міжнародних порівнянь для розробки системи підтримки прийняття ефективних аналітично-консалтингових рішень з метою посилення інтернаціоналізації економічної діяльності та розвитку міжнародного бізнесу в умовах діджиталізації світової економіки.

ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК2.Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК7. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК8. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

СК9. Здатність застосовувати науковий підхід до формування та виконання ефективних проєктів у соціально-економічній сфері.

СК12. Здатність проводити наукові дослідження закономірностей розвитку та тенденцій соціально-економічних та бізнес-процесів; формування нових знань щодо об’єкту/процесу дослідження.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні основи проведення економічних досліджень.

Тема 1. Теоретичні аспекти наукових досліджень: наукові школи, теорії та концепції

Сутність наукового пізнання. Функції науки: пояснювальна, пізнавальна, прогностична. Науки за характером своєї спрямованості й безпосереднім відношенням до суспільної практики. Складові наукової теорії (категорії, факти, поняття, закони тощо), їх визначення та взаємозв'язок. Аксіоми економічної теорії. Рівні методології як системи знань. Класифікація методів наукових досліджень. Підходи до визначення поняття «наукова школа». Концепція відкритої науки.

Тема 2. Особливості розробки і доведення наукових гіпотез. Наукова етика

Поняття «наукової гіпотези». Класифікація гіпотез. Етапи розробки гіпотези, основні вимоги, що висуваються до гіпотези, як форми пізнання. Рекомендації щодо формування гіпотез. Перевірка можливості трансформації гіпотези в елемент наукової теорії. Гіпотези в сучасних економічних дослідженнях.

Тема 3. Етапи проведення наукового дослідження на засадах академічної доброчесності. Оприлюднення результатів та наукова комунікація

Визначення актуальної проблеми та формулювання теми наукового дослідження, визначення мети, задач, об'єкта і предмета дослідження. Типові етапи проведення наукового дослідження з урахуванням академічної доброчесності. Наукова новизна результатів та її рівні. Форми оприлюднення результатів. Функції публікації результатів дослідження. Особливості формування структурних елементів наукової публікації. Використання універсальної десяткової класифікації (УДК).

Змістовий модуль 2. Технології наукових досліджень

Тема 4. Проблеми вибору та застосування емпіричних методів дослідження

Вибір методів дослідження залежно від наявного обсягу початкових даних та сформульованих завдань. Характеристика емпіричних методів дослідження, різновиди, етапи проведення. Особливості застосування методу експертного оцінювання, його види. Підходи до визначення оптимальної чисельності групи експертів. Метод експертного оцінювання Делфі, застосування в сучасних соціально-економічних дослідженнях. Штучний інтелект в наукових дослідженнях.

Тема 5. Інформаційно-аналітичне забезпечення досліджень

Види інформаційного забезпечення науково-дослідного процесу. Особливості роботи із законодавчим забезпеченням у рамках проведення наукового дослідження. Використання інформаційно-пошукової системи «Законодавство України». Проведення бібліографічного та патентного аналізу на основі даних відповідних національних та міжнародних інформаційних баз. Наукометричні бази даних Scopus і Web of Science. Застосування програмного забезпечення VOSviewer для побудови та візуалізації бібліометричних мереж. Ідентифікатори вченого в сучасному інформаційному просторі.

Перелік практичних занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Перелік практичних занять / завдань

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1. Завдання 1.	Формування переліку понять і категорій. Семінарське заняття: Підготовка есе, що розкривають, зокрема, співвідношення наукового та повсякденного пізнання, окремі елементи науки.
Тема 2. Завдання 2.	Вирішення завдань з ігровими компонентами щодо формулювання гіпотез, визначення їх типу, генерування нових ідей.
Тема 3. Завдання 3.	Вирішення завдань з визначення мети, об’єкту, предмету дослідження на основі виявленої наукової проблеми. Формування переліку завдань для досягнення мети дослідження.
Тема 4. Завдання 4.	Виконання ситуативних завдань із вибору та застосування методів дослідження для вирішення сформульованих наукових і практичних проблем, генерування нових ідей
Тема 5. Завдання 5.	Вирішення завдань із здійснення пошукової роботи в міжнародних інформаційних базах наукових публікацій і патентів, складання списку літературних джерел за темою дослідження. Огляд можливостей та набуття навичок використання програмного забезпечення VOSviewer.

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1.	Підготовка презентації до семінару за обраним питаннями; підготовка до ігрової дискусії.
Тема 2–5.	Підготовка до практичних занять
Тема 1-3.	Підготовка до тестового контролю за темами 1-3
Тема 4.	Підготовка до виконання ситуативного завдання
Тема 2-5.	Виконання практичних завдань
Тема 4-5.	Виконання індивідуального науково-дослідного завдання

Кількість годин лекційних, практичних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

- словесні (лекція (Тема 1-3), проблемна лекція (Тема 4, 5).

- наочні (демонстрація (Тема 1-5)).

- практичні (практичне заняття (Тема 1-5), есе у вигляді презентації (Тема 1), ігрова дискусія (тема 3), модульний контроль (комп'ютерне тестування (тема 1-3), виконання ситуаційного завдання (Тема 4), вирішення індивідуального (контрольного) дослідницького завдання (тема 4-5). На всіх заняттях широко використовуються методи презентації знань.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

для дисциплін з формою семестрового контролю залік: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формі диференційованого заліку.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається сумування балів за поточний та підсумковий контроль.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: практичні роботи (32 балів), есе у вигляді презентації (8 балів), тестовий контроль (20 балів), індивідуальне науково-дослідне завдання (40 балів).

Семестровий контроль: Залік.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Кизим М. О. Методологія і технологія наукових досліджень. Економічні науки (у схемах, визначеннях, прикладах) : навч. посіб / М. О. Кизим, М. С. Дороніна, В. Є. Хаустова. – Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2022. 56 с.

2. Медвідь В. Ю. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. / В. Ю. Медвідь, Ю. І. Данько, І. І. Коблянська. – Суми: СНАУ, 2020. 220 с. URL: https://agro.snau.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/20201113_100711.pdf

3. Пушкар О. І. Методологія та організація наукових досліджень [Електронний ресурс]: навчальний посібник / О. І. Пушкар. – Харків: ХНЕУ ім.

С. Кузнеця, 2020. 867с. URL: http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23346

4. Теорія і методологія наукових досліджень [Текст] : навч. посіб. для студентів (магістрів) усіх форм навчання / Ю. Д. Костін [та ін.] ; Харків. нац. ун-т радіоелектроніки. - Харків : ХНУРЕ, 2021. 152 с.

Додаткова

5. Губарєва І.О., Решетняк О.І. Шликова В.О. Управління людськими ресурсами: візуалізація, визначення тенденцій та ключових напрямків досліджень. Науковий журнал «Український журнал прикладної економіки та техніки». 2024. 4. 384-389. URL: http://ujae.org.ua/publications/2024-4/ DOI: https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-156-163

6. Шабельник Т. В. Математичні методи інтелектуального аналізу даних : навч. посібник для здобувачів першого рівня вищої освіти спеціальності 124 Системний аналіз / Т. В. Шабельник, О. Ф. Дяченко. – Маріуполь: МДУ, 2021. – 163 с. Режим доступу: http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/28088

7. Andersen, P. D. Constructing Delphi statements for technology foresight / Futures & Foresight Science. 2023. 5. e144. DOI: https://doi.org/10.1002/ffo2.144

8. Kyzym M., Khaustova V., Reshetnyak O., Danko N. Significance of Developmental Science under Assimilation of the Digitalization of the Ukrainian Economy. International Journal of Advanced Science and Technology. 2020. Vol. 29(6s), 1037 - 1042. URL: http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/9167

9. Paldam M. Methods Used in Economic Research: An Empirical Study of Trends and Levels / Economics. Vol. 15. № 1, 2021, pp. 28-42. DOI: https://doi.org/10.1515/econ-2021-0003

Інформаційні ресурси в Інтернеті

10. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/

11. Офіційний сайт Всесвітньої організація інтелектуальної власності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://base.uipv.org/searchINV/

12. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.oecd.org/

13. Social networking site for scientists and researchers. – Режим доступу : https://www.researchgate.net/

14. Сторінка курсу на платформі Moodle (персональна навчальна система). – Режим доступу : https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=8331

14. VOSviewer – Visualizing scientific landscapes. – Режим доступу : https://www.vosviewer.com/